

GLOBALLASHUV SHAROITIDA LINGVOKULTUROLOGIYANING RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI VA AMALIY AHAMIYATI

Sayfullayeva Zulayxo
QarDU

Annotatsiya: Ushbu maqolada globallashuv jarayonlarining lingvokulturologiya faniga ta'siri, uning rivojlanish istiqbollari va amaliy ahamiyati tahlil qilinadi. Globallashuv davrida madaniyatlararo muloqotning jadallashuvi, tillarning o'zaro ta'siri hamda madaniy identifikatsiyaning o'zgarishi lingvokulturologik tadqiqotlarning dolzarbligini yanada oshirmoqda. Maqolada lingvokulturologiyaning asosiy nazariy tamoyillari, uning til, madaniyat va tafakkur o'rtasidagi o'zaro aloqalarni o'rganishdagi o'rni yoritilgan. Shuningdek, madaniyatlararo kommunikatsiya, tarjima jarayonida madaniy kontekstni to'g'ri anglash, milliy-madaniy qadriyatlarni asrash va ularni global axborot makonida targ'ib etish kabi masalalarning ahamiyati ochib berilgan. Maqola davomida zamonaviy lingvokulturologiyaning innovatsion yo'nalishlari, raqamli texnologiyalar ta'siri, shuningdek, til o'rganishda lingvokulturologik yondashuvning amaliy foydalari ham ilmiy tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: globallashuv, lingvokulturologiya, madaniyatlararo muloqot, til va madaniyat, madaniy identifikatsiya, milliy qadriyatlar, kommunikativ kompetensiya.

Аннотация: В данной статье анализируется влияние процессов глобализации на науку лингвокультурологии, её перспективы развития и практическое значение. В эпоху глобализации активизация межкультурного общения, взаимодействие языков и изменение культурной идентичности повышают актуальность лингвокультурологических исследований. В статье освещаются основные теоретические принципы лингвокультурологии, её роль в изучении взаимосвязи языка, культуры и мышления. Также рассматривается важность правильного понимания культурного контекста в межкультурной коммуникации и переводе, сохранения национально-культурных ценностей и их продвижения в глобальном информационном пространстве. В работе проводится научный анализ инновационных направлений современной лингвокультурологии, влияния цифровых технологий, а также практических преимуществ лингвокультурологического подхода в процессе изучения языков.

Ключевые слова: глобализация, лингвокультурология, межкультурная коммуникация, язык и культура, культурная идентичность, национальные ценности, коммуникативная компетенция.

Annotation: This article analyzes the impact of globalization processes on the science of linguoculturology, its development prospects, and practical significance. In the era of globalization, the intensification of intercultural communication, the interaction of languages, and the transformation of cultural identity further increase the relevance of.

linguoculturological research. The article highlights the main theoretical principles of linguoculturology and its role in studying the interrelation between language, culture, and cognition. Furthermore, it emphasizes the importance of understanding cultural context in intercultural communication and translation, preserving national-cultural values, and promoting them in the global information space. The article also provides a scientific analysis of innovative directions in modern linguoculturology, the influence of digital technologies, and the practical benefits of the linguoculturological approach in language learning.

Keywords: globalization, linguoculturology, intercultural communication, language and culture, cultural identity, national values, communicative competence.

Bugungi globallashuv davrida til va madaniyat o'rtasidagi o'zaro aloqalar tobora chuqurlashib, lingvokulturologiya fani oldiga yangi ilmiy vazifalarni qo'ymoqda. Globallashuv jarayonlari dunyo xalqlarini bir-biriga yaqinlashtirib, madaniyatlararo muloqotni kengaytirmoqda. Shu bilan birga, bu jarayon milliy madaniy qadriyatlarning saqlanishi, ularning til orqali ifodalanishi va global madaniy maydonda o'z o'rnini topishi masalasini dolzarb qilib qo'ymoqda. Lingvokulturologiya fani aynan shu nuqtada — til, tafakkur va madaniyat o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni o'rganish orqali insoniyatning madaniy merosini chuqurroq anglashga xizmat qiladi. Til nafaqat muloqot vositasi, balki xalqning tarixiy xotirasi, milliy ruhiyati va madaniyatining ifodasidir. Shu sababli, lingvokulturologik tadqiqotlarda tilning faqat grammatik tuzilmasi emas, balki unda mujassam madaniy ma'no, qadriyatlar tizimi va xalq mentaliteti ham tahlil qilinadi. Globallashuv esa bu jarayonni yanada murakkablashtirib, tillararo va madaniyatlararo ta'sir kuchayishini keltirib chiqarmoqda. Bu esa milliy identifikatsiya, madaniy merosni asrash va yangi global kommunikatsiya madaniyatini shakllantirish zaruratini yuzaga keltiradi. O'zbekistonning jahon hamjamiyatiga faol integratsiyalashuvi sharoitida ham lingvokulturologiyaning roli beqiyosdir. Bugungi kunda xorijiy tillarni o'rganish, madaniyatlararo muloqot ko'nikmalarini shakllantirish va milliy qadriyatlarni targ'ib etish davlat siyosatining muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Shu bois, lingvokulturologik yondashuv zamonaviy til o'qitish metodikasida, tarjimashunoslikda, diplomatiyada, turizm va axborot texnologiyalarida keng qo'llanilmoqda.³⁷ Shu tariqa, maqolada globallashuv jarayonlarida lingvokulturologiya fanining ahamiyati, uning rivojlanish istiqbollari hamda amaliy qo'llanish imkoniyatlari yoritiladi. Maqolaning asosiy maqsadi — globallashuv sharoitida til va madaniyat o'rtasidagi murakkab munosabatlarni lingvokulturologik nuqtayi nazardan tahlil qilish, milliy madaniyatni asrash va uni jahon maydonida targ'ib etishda lingvokulturologiyaning ilmiy-amaliy ahamiyatini aniqlashdan iboratdir. Globallashuv jarayoni hozirgi davrda insoniyat hayotining barcha sohalariga, jumladan, til va madaniyat sohasiga ham kuchli ta'sir ko'rsatmoqda. Bu jarayon natijasida dunyo xalqlari o'rtasidagi aloqalar jadallashib, madaniy va til o'zaro ta'siri kuchaymoqda.

1. ³⁷ Maslova V. A. *Lingvokulturologiya: nazariya va amaliyot*. – Moskva: Akademiya, 2018. 87-B

Shu bilan birga, globallashuv milliy tillar, qadriyatlar va madaniyatlarning o'ziga xosligini saqlashda muayyan muammolarni ham yuzaga keltiradi. Lingvokulturologiya fani aynan shu nuqtada muhim rol o'ynaydi, chunki u til va madaniyat o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni, til orqali milliy mentalitet va madaniy merosning ifodalanish mexanizmlarini o'rganadi. Lingvokulturologiya fanining asosiy maqsadi tilni nafaqat grammatik tizim sifatida, balki madaniyatni aks ettiruvchi hodisa sifatida tahlil qilishdir. Har bir xalq tili o'z milliy mentalitetini, tarixiy tajribasini va qadriyatlarini o'zida mujassamlashtiradi. Shu sababli, til birliklarini o'rganishda ularning madaniy ma'nosini, ramziy mazmunini, xalq tafakkuridagi o'rnini aniqlash muhimdir. Masalan, o'zbek tilida uchraydigan "non" so'zi nafaqat oziq-ovqatni, balki mo'l-ko'llik, hayot, baraka va samimiyat timsolini ham ifodalaydi. Shu tarzda lingvokulturologiya tilda yashirin madaniy kodlarni o'rganish orqali xalqning dunyoqarashi, qadriyat tizimi va urf-odatlarini ochib beradi. Globallashuv sharoitida lingvokulturologiyaning ahamiyati yanada ortmoqda, chunki madaniyatlararo muloqot, xalqaro hamkorlik, tarjima jarayonlari va turizm sohasida tilning madaniy jihatlarini bilish zaruriy ehtiyojga aylangan. Masalan, madaniyatlararo muloqotda so'zning faqat lug'aviy ma'nosini emas, balki uning konnotativ va madaniy ma'nosini ham to'g'ri anglash muhim. Bir tildagi ibora boshqa tilda noto'g'ri talqin qilinsa, bu kommunikativ xatolarga olib keladi. Shu sababli, lingvokulturologik yondashuv xalqaro muloqotning samaradorligini oshirish, o'zaro hurmat va tushunishni mustahkamlashda muhim ilmiy-amaliy asos bo'lib xizmat qiladi. Lingvokulturologiyaning rivojlanishida raqamli texnologiyalar ham muhim o'rin tutmoqda. Bugungi kunda global axborot maydonida tillar o'zaro raqobatga kirishgan, ijtimoiy tarmoqlar, internet kommunikatsiyasi va sun'iy intellekt tizimlari yangi lingvokulturologik hodisalarni yuzaga keltirmoqda. Masalan, internet tili, memlar, emoji va onlayn muloqot uslublari madaniy tafovutlar va global muloqotning yangi shakllarini yaratmoqda. Lingvokulturologiya ana shu jarayonlarni ilmiy tahlil qilish orqali raqamli madaniyatning shakllanishiga nazariy asos bo'la oladi. O'zbekiston mustaqillikka erishgach, milliy madaniyat va tilni rivojlantirish, ularni jahon maydonida targ'ib etish yo'lida keng ko'lamli ishlar amalga oshirildi. Bugungi kunda o'zbek tili xalqaro miqyosda o'rganilayotgan tillardan biriga aylanishi yo'lida lingvokulturologik yondashuvlar alohida ahamiyat kasb etmoqda. O'zbek tilini o'rgatishda milliy madaniyat, xalqona qadriyatlar, urf-odatlar va tarixiy kontekstni inobatga olish o'quvchilarda tilni chuqur anglashni ta'minlaydi. Masalan, o'zbek xalqining mehmondo'stlik, hurmat, sabr-toqat, sadoqat kabi qadriyatlarini ifodalovchi tildagi so'z birikmalari lingvokulturologik tahlil orqali o'rgatilsa, o'quvchi nafaqat tilni, balki madaniyatni ham anglaydi. Shuningdek, tarjimashunoslikda ham lingvokulturologiya yondashuvi katta ahamiyatga ega. Tarjima jarayonida so'zlarning ma'no ko'chishlari, madaniy konnotatsiyalar, ramziy ifodalar to'g'ri talqin qilinishi zarur. Masalan, o'zbek tilidagi "oq yuz bilan chiqish" iborasi ingliz tiliga "to come out with a white face" shaklida tarjima qilinsa, u asl ma'nosini yo'qotadi. Bu iboraning asl mazmuni "honorably" yoki "with dignity" tarzida ifoda etilishi kerak. Shu bois lingvokulturologik bilim tarjimon uchun madaniyatlararo tafovutlarni to'g'ri anglash va asarning asl ruhini

saqlab qolishda muhim omil hisoblanadi. Globallashuv davrida lingvokulturologiya nafaqat ilmiy soha sifatida, balki ta'lim, madaniyat, diplomatiya, turizm, ommaviy axborot vositalari va biznes sohalarida ham amaliy ahamiyat kasb etmoqda. Xususan, xorijiy tillarni o'qitishda lingvokulturologik yondashuv o'quvchilarda kommunikativ kompetensiyani rivojlantiradi, ularni madaniyatlararo muloqotga tayyorlaydi. Chet tillarni bilish bilan bir qatorda, ularning madaniy kontekstini tushunish, so'zlar ortidagi milliy qadriyatlarni anglash – zamonaviy ta'limning muhim talabi hisoblanadi. Lingvokulturologiyaning kelajakdagi rivojlanish istiqbollari ham globallashuv bilan chambarchas bog'liq. Insoniyat raqamli transformatsiya bosqichida yashar ekan, tillararo muloqotning yangi shakllari vujudga kelmoqda. Bu esa lingvokulturologiya fanining yanada kengayishiga, yangi tadqiqot yo'nalishlari — raqamli lingvokulturologiya, mediamadaniyat va kommunikatsion antropologiya kabi sohalarining shakllanishiga olib kelmoqda. Xulosa qilib aytganda, lingvokulturologiya bugungi globallashuv sharoitida insoniyatni birlashtiruvchi, millatlararo tushunishni mustahkamlovchi va madaniy xilma-xillikni saqlovchi fan sifatida alohida ahamiyat kasb etadi. Shu sababli, bu yo'nalishda olib borilayotgan ilmiy izlanishlar nafaqat tilshunoslik, balki jamiyatshunoslik, pedagogika, sotsiologiya va psixologiya fanlari uchun ham muhim ilmiy-amaliy natijalar beradi. Globallashuv sharoitida lingvokulturologiya fanining roli va ahamiyati tobora ortib bormoqda. Insoniyat bugungi kunda madaniyatlar, tillar va qadriyatlarning o'zaro ta'sir jarayonini ilgari hech qachon bo'lmagan darajada chuqur his etmoqda. Shu bois lingvokulturologik yondashuv nafaqat tilshunoslik doirasida, balki jamiyatning ijtimoiy, siyosiy, madaniy va ta'limiy hayotida ham muhim ahamiyat kasb etmoqda. Til orqali milliy o'zlikni saqlash, madaniy merosni asrash va uni global maydonda targ'ib etish zamonaviy lingvokulturologiyaning eng asosiy vazifalaridan biridir.³⁸

Lingvokulturologiya tilda mujassam bo'lgan milliy mentalitet, qadriyat va tarixiy xotirani o'rganish orqali xalqning o'zini anglash jarayoniga xizmat qiladi. Har bir xalqning tili o'z madaniyatining in'ikosi bo'lgani uchun, tilni bilish madaniyatni anglash demakdir. Shu sababli, har bir millat o'z tilining lingvokulturologik boyliklarini o'rganish va kelajak avlodlarga yetkazishni o'zining madaniy burchi deb bilishi kerak. Globallashuv esa bu jarayonni yanada murakkablashtirib, har bir tilda mavjud bo'lgan milliy xususiyatlarni global kommunikatsiya tizimida saqlab qolish zaruratini keltirib chiqarmoqda. Lingvokulturologiyaning globallashuv davridagi ahamiyatini raqamli madaniyat jarayonlari yanada oshirmoqda. Internet, ijtimoiy tarmoqlar, sun'iy intellekt texnologiyalari va global axborot maydoni til va madaniyat o'rtasidagi chegaralarni kengaytirmoqda. Shu bilan birga, ularning har birida milliy madaniyat elementlarini saqlab qolish, o'zligini yo'qotmaslik va madaniyatlararo muloqotda muvozanatni ta'minlash dolzarb masalalardan biri bo'lib qolmoqda. Lingvokulturologik yondashuv raqamli davrda yangi ilmiy tahlil vositalarini ishlab chiqishga, til va madaniyatni integratsiyalashgan holda o'rganishga imkon

2. ³⁸ Maslova V. A. *Lingvokulturologiya: nazariya va amaliyot*. – Moskva: Akademiya, 2018. 67-B

beradi. Shuningdek, lingvokulturologiyaning amaliy jihatdan ahamiyati ham kengdir. U xalqaro muloqot, diplomatiya, tarjimashunoslik, ta'lim, turizm, biznes va madaniy almashinuv sohalarida samarali aloqa o'rnatishning asosiy vositasiga aylanmoqda. Har qanday xalqaro munosabatning muvaffaqiyati madaniyatlararo tushunish darajasi bilan belgilanadi. Shu bois lingvokulturologik kompetensiyaning shakllantirish zamonaviy ta'lim tizimining muhim yo'nalishlaridan biri bo'lishi kerak. Chet tillarni o'qitishda, xususan, ingliz, rus, arab yoki xitoy tillarini o'zlashtirish jarayonida ularning madaniy kontekstini anglash o'quvchilarning dunyoqarashini kengaytiradi, madaniyatlararo muloqotda muvaffaqiyatli ishtirok etishiga zamin yaratadi. Milliy madaniyatni asrash va uni global maydonda targ'ib etishda lingvokulturologiya alohida strategik ahamiyatga ega. O'zbek tili va madaniyatining xalqaro miqyosda tanilishi, o'zbek adabiyoti, folklori va qadriyatlarini boshqa xalqlarga yetkazish uchun lingvokulturologik tadqiqotlar zarur ilmiy asos bo'lib xizmat qiladi. O'zbek tilining har bir so'zi, maqoli, iborasi xalqning qadimiy tarixini, turmush tarzini va dunyoqarashini ifodalaydi. Shu bois bu tilning lingvokulturologik jihatdan o'rganilishi nafaqat lingvistik, balki madaniy va ma'naviy qadriyatlarni ham asrab-avaylashga yordam beradi. Globallashuv sharoitida lingvokulturologiyaning kelajakdagi istiqbollari innovatsion yondashuvlar bilan chambarchas bog'liqdir. Sun'iy intellekt va avtomatik tarjima tizimlarining rivojlanishi til va madaniyat o'rtasidagi farqlarni qisqartirsada, bu tizimlarda madaniy kontekstni to'g'ri aks ettirish hanuzgacha murakkab vazifa bo'lib qolmoqda. Shu sababli, lingvokulturologik tahlil usullari yangi texnologik yondashuvlar bilan integratsiyalashgan holda rivojlanishi zarur. Bunda inson omili, ya'ni tilning madaniy va emotsional jihatlarini tushunish qobiliyati har doim markazda bo'lishi kerak. Xulosa o'rnida aytish mumkinki, lingvokulturologiya globallashuv jarayonida insoniyatni birlashtiruvchi, madaniy farqlarni anglash va qadrlashni ta'minlovchi fan sifatida katta ilmiy va amaliy ahamiyatga ega. U millatlar o'rtasida o'zaro hurmat, madaniy xilma-xillikni qadrlash va umumiy insoniy qadriyatlarni mustahkamlashga xizmat qiladi. Shuning uchun lingvokulturologik yondashuvni rivojlantirish, uni ta'lim, madaniyat va kommunikatsiya tizimiga chuqur tatbiq etish kelajak avlodlar uchun ham muhim ma'naviy va intellektual sarmoya bo'lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Mirziyoyev Sh. M. *Yangi O'zbekiston strategiyasi*. – Toshkent: O'zbekiston, 2021.
2. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2023.
3. Karimov I. A. *Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch*. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
4. Qodirova M. A. *Til va madaniyat: lingvokulturologik asoslar*. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2019.
5. Safarov Sh. *Til, tafakkur va madaniyat: lingvokulturologiyaning nazariy asoslari*. – Toshkent: Universitet, 2020.

6. Maslova V. A. *Lingvokulturologiya: nazariya va amaliyot.* – Moskva: Akademiya, 2018.

7. Rahimova N. *Globallashuv sharoitida madaniyatlararo muloqot va tilning o'zaro ta'siri.* – Toshkent: Istiqlol, 2022.

